

Розділ 1. Частина 1. Команда та подяка

«Молодіжна візія Чернігівщини» — аналітичний документ за підсумками дослідження стану участі молоді у формуванні місцевої політики в громадах Чернігівської області / Юрій МIRONENKO, Олександра Тарасенко, Іована Рапаїч, Артем Мосійчук, Костянтин Деркач, Гліб Рапута, Алія Хасан, Ірина Божко, Альона Свінчук, Віра Оснач, Софія Дяків, Поліна Клец, — команда ГО «Покоління Ю». Чернігів, 2026.

ГО «Покоління Ю» — громадська організація, яка з 2022 року працює в сфері молодіжної політики з фокусом на адвокації, політичній освіті та формуванні м'яких навичок молоді. Ми проводимо школи адвокації й законотворця, консультуємо молодіжні ініціативи у розробці кампаній і будуємо мережу тренерів та координаторів у громадах. Надаємо досвід першої роботи для молоді через участь у проєктах та волонтерстві. Аналізуємо потреби молоді та розробляємо рішення для посилення молодіжної участі в громадах. Детальніше про організацію: [instagram.com/ugeneration.ua](https://www.instagram.com/ugeneration.ua)

Дякуємо ICAP Єднання, урядам та платникам податків Норвегії та Швеції за фінансову підтримку в межах конкурсу «Знання в дії: посилення дослідницьких спроможностей ОГС» — саме завдяки їй ця ідея з молодіжного табору стала документом. Дякуємо Чернігівській ОДА та особисто В'ячеславу Чаусу та Івану Ващенко за готовність до діалогу. Дякуємо Департаменту сім'ї, молоді та спорту Чернігівської ОДА та особисто Шемцю Андрію, Голубу В'ячеславу та Дарині Коваленко, Молодіжній раді при Чернігівській ОДА та особисто голові Поліні Гомбалецькій, - за всебічну підтримку в реалізації даної ініціативи. Дякуємо Обласному молодіжному центру «all4you» та особисто керівниці Анастасії Ращупкіній, молодіжним центрам та просторам, молодіжним радам та представникам молодіжного руху Чернігівщини за відверті відповіді та участь в дослідженні.

Проєкт реалізовано ГО «Покоління Ю» за підтримки Фонду «Аскольд і Дір», що адмініструється ICAP Єднання в межах проєкту «Сильне громадянське суспільство України – рушій реформ і демократії» за фінансування Норвегії та Швеції. Зміст публікації є відповідальністю ГО «Покоління Ю» та не є відображенням поглядів урядів Норвегії, Швеції або ICAP Єднання.

Частина 2. Історія проєкту та контекст

Четвертий рік повномасштабної війни. Молодіжну політику в Україні зазвичай зводять до однієї статті видатків Мінмолодьспорту, і саме тому вона щоразу програє в конкуренції за увагу й ресурс з "більш серйозними" сферами. Але молодіжна політика це не окрема галузь поруч з іншими, а питання збереження людського капіталу: чи є людям, зокрема молодим, для чого лишатись у своїй громаді.

За оцінками Уряду, за роки повномасштабної війни чисельність молоді в Україні скоротилася на 2,4 мільйона осіб. Чернігівщина тут один із найбільш показових регіонів: область межує з РФ й відчуває війну не абстрактно, за роки війни втратила понад 150 тисяч мешканців, а смертність перевищує народжуваність майже в 4,5 рази. Фахівці відверто попереджають: із такими темпами область може почати вимирати вже в найближчі

десятиліття, і саме тому молодіжна політика тут не другорядне питання, а один із небагатьох реальних інструментів це зупинити.

12-14 вересня 2025 року в Бучі наша команда провела молодіжний табір, під час якого народилась ідея нового проєкту: Молодіжної візії - документа про розриви між потребами молоді та тим, що їй реально пропонують органи влади. Наша команда вирішила не залишати цю ідею на папері, а сфокусуватись на регіоні, що є рідним для частини з нас й має тисячолітню історію, адже саме тут, за переказами, оселився преподобний Антоній Печерський перед заснуванням Києво-Печерської лаври.

Молодіжна візія Чернігівщини – це документ, що містить аналіз потреб і запитів молоді, можливостей та інструментів, які надаються в регіоні. Про те, як зробити так, щоб ці інструменти молодь Чернігівщини реально відчувала й використовувала.

Щоб наблизитись до відповіді, з січня по липень 2026 року ми провели опитування щодо стану участі молоді в громадах області, відвідали 4 громади особисто та провели ще один ідеатон онлайн, там, де доїхати, з безпекових міркувань, не вдалось. Разом офлайн-події зібрали 166 учасників. Усе це лягло в основу Молодіжної візії Чернігівщини, з якою ви починаєте знайомство вже зараз.

Розділ 2. Чернігівщина загальний стан

Визначення поняття «молодь»

Відповідно до Закону України «Про основні засади молодіжної політики», молодь — це особи віком від 14 до 35 років включно, які є громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах.

Джерело: Закон України «Про основні засади молодіжної політики» від 27.04.2021 № 1414-IX.

Загальний опис ситуації на Чернігівщині з 2019 по 2025 рік

Протягом 2019–2025 років Чернігівська область, як і Україна загалом, характеризувалася скороченням чисельності населення, змінами демографічної структури та активними міграційними процесами. Для порівняння показників у часі використовувалися відносні демографічні показники, що дозволяють враховувати зміну загальної чисельності населення.

Чисельність населення

Таблиця 1. Динаміка чисельності населення

Показник	2019	2022	2025	Зміна
Чернігівська область, тис. осіб	997,9	959,3	918,2	–7,9% (2019–2025)

Показник	2019	2022	2025	Зміна
Україна, млн осіб*	37,3	—	30,3	-18,2% (2019–2025)

*Оціночні дані.

За 2019–2025 роки чисельність населення Чернігівської області скоротилася на 7,9%, тоді як орієнтовне скорочення населення України становило 18,2%. Однією з причин меншого темпу скорочення населення області є старіша вікова структура населення та часткова компенсація міграційного відтоку за рахунок внутрішньо переміщених осіб.

Народжуваність

Для аналізу народжуваності використовується загальний коефіцієнт народжуваності (ЗКН), який визначає кількість народжених на 1000 осіб населення.

Таблиця 2. Загальний коефіцієнт народжуваності (‰)

Територія	2016	2019	2025	Зміна 2016–2025
Україна	9,3	7,4	5,3	-43,0%
Чернігівська область	7,2	6,1	3,9	-45,8%

Зниження народжуваності відповідає довгостроковому світовому демографічному тренду. Водночас після 2020 року темпи скорочення суттєво прискорилися під впливом пандемії COVID-19 та повномасштабної війни. Основними чинниками стали безпекові ризики, економічна невизначеність, міграція жінок репродуктивного віку та відкладання народження дітей.

Смертність

Для аналізу смертності використовується загальний коефіцієнт смертності (ЗКС), який визначає кількість померлих на 1000 осіб населення.

Поточні показники смертності слід розглядати з урахуванням обмежень офіційної статистики в умовах воєнного стану. Дані ДРАЦС містять лише офіційно зареєстровані випадки смерті та не відображають повною мірою бойові втрати.

Таблиця 3. Загальний коефіцієнт смертності (‰)

Територія	2016	2019	2025
Україна	13,7	13,8	15,9
Чернігівська область	18,6	18,9	18,1

Протягом усього досліджуваного періоду рівень смертності у Чернігівській області залишався вищим за середній показник по Україні, що пов'язано зі старішою віковою структурою населення області.

Міграційні процеси

Офіційна статистика внутрішньо переміщених осіб відображає лише громадян, які отримали статус ВПО, тому не охоплює всіх міграційних переміщень населення.

Таблиця 4. Основні міграційні показники

Показник	Значення
Зареєстровано ВПО у 2022 році	76 458
Залишилося на обліку станом на кінець 2025 року	69 339
Орієнтовно прибули з інших областей	≈20 000
Частка ВПО з інших областей від населення області	≈3,2%
Оціночна кількість жителів області, які виїхали в інші регіони України	100–120 тис.
Оціночна кількість жителів області, які виїхали за кордон	70–90 тис.

Більшість зареєстрованих ВПО становили внутрішньообласні переміщення. Тому офіційна кількість ВПО не може розглядатися як чистий приріст населення області.

Економічні висновки регіону та роль бізнесу

Динаміка реєстрації бізнесу

Після найбільшого спаду реєстрації нових юридичних осіб у 2016–2017 роках в Україні сформувався стійкий позитивний тренд. З 2017 року кількість нових ФОП і ТОВ стабільно перевищує кількість закритих.

Таблиця 5. Динаміка реєстрації бізнесу в Україні

Період	Тенденція	Основні причини
2016–2017	Найбільший спад реєстрації	Післякризова адаптація економіки
2017–2021	Стійке позитивне сальдо	Податкова оптимізація, розвиток фрилансу та самозайнятості, цифровізація
2022–2025	Позитивне сальдо зберігається	Грантові програми, розвиток ОПК,

Період	Тенденція	Основні причини податкові пільги, цифровізація державних послуг
--------	-----------	--

Податкова оптимізація залишається одним із ключових факторів зростання кількості ФОП, тому збільшення кількості зареєстрованого бізнесу не завжди означає пропорційне зростання економічної активності, проте все ще є гарним сигналом.

Особливості Чернігівської області

Загальна динаміка Чернігівської області відповідає загальноукраїнському тренду. Основна відмінність — сильніший вплив повномасштабної війни: різкіше падіння бізнес-активності у 2022 році та повільніше відновлення прикордонних громад.

Незважаючи на те, що Чернігівська область є третьою за площею в Україні, у ній проживає лише 2,2–2,5% населення країни. При цьому на область припадає лише 1,8–2,2% усіх реєстрацій та припинень бізнесу, що свідчить про нижчу підприємницьку активність порівняно із середнім рівнем по Україні.

Основними причинами є:

- старіння населення та тривалий відтік молоді;
- аграрна та промислова спеціалізація регіону;
- близькість до Києва;
- застаріла, пошкоджена або відсутня інфраструктура;
- сильніший вплив повномасштабної війни на прикордонні громади.

Окремим фактором є реєстрація частини підприємств у Києві при фактичній роботі в Чернігівській області. Це спрощує залучення інвестицій, взаємодію бізнеса з державними установами, але призводить до втрати частини податкових надходжень для області.

Роль бізнесу у розвитку регіону

Після реформи децентралізації фінансова спроможність громад на пряму залежить від кількості працюючих підприємств та офіційно працевлаштованих працівників. Основним джерелом доходів місцевих бюджетів залишається податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), який формує близько 60–70% власних податкових надходжень. Після вилучення військового ПДФО до державного бюджету наприкінці 2023 року роль цивільного бізнесу та його кадрового потенціалу для фінансової стійкості громад ще більше зросла.

Після початку повномасштабної війни перелік основних бар'єрів для розвитку бізнесу суттєво змінився. Якщо у 2022–2023 роках головними проблемами були падіння платоспроможного попиту, руйнування ланцюгів постачання, нестача обігових коштів, кредитування та енергетична криза, то починаючи з 2024 року основним обмеженням став кадровий дефіцит.

За даними опитувань Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, понад 60–65% підприємств називають нестачу працівників головною перешкодою для розвитку бізнесу.

Таблиця 6. Основні бар'єри розвитку бізнесу

Період	Основні бар'єри
2022–2023	Падіння попиту, руйнування логістики, нестача обігових коштів, кредитування, блекауту
2024–2026	Кадровий дефіцит, податкове навантаження, безпекові ризики, зростання вартості сировини та енергоносіїв

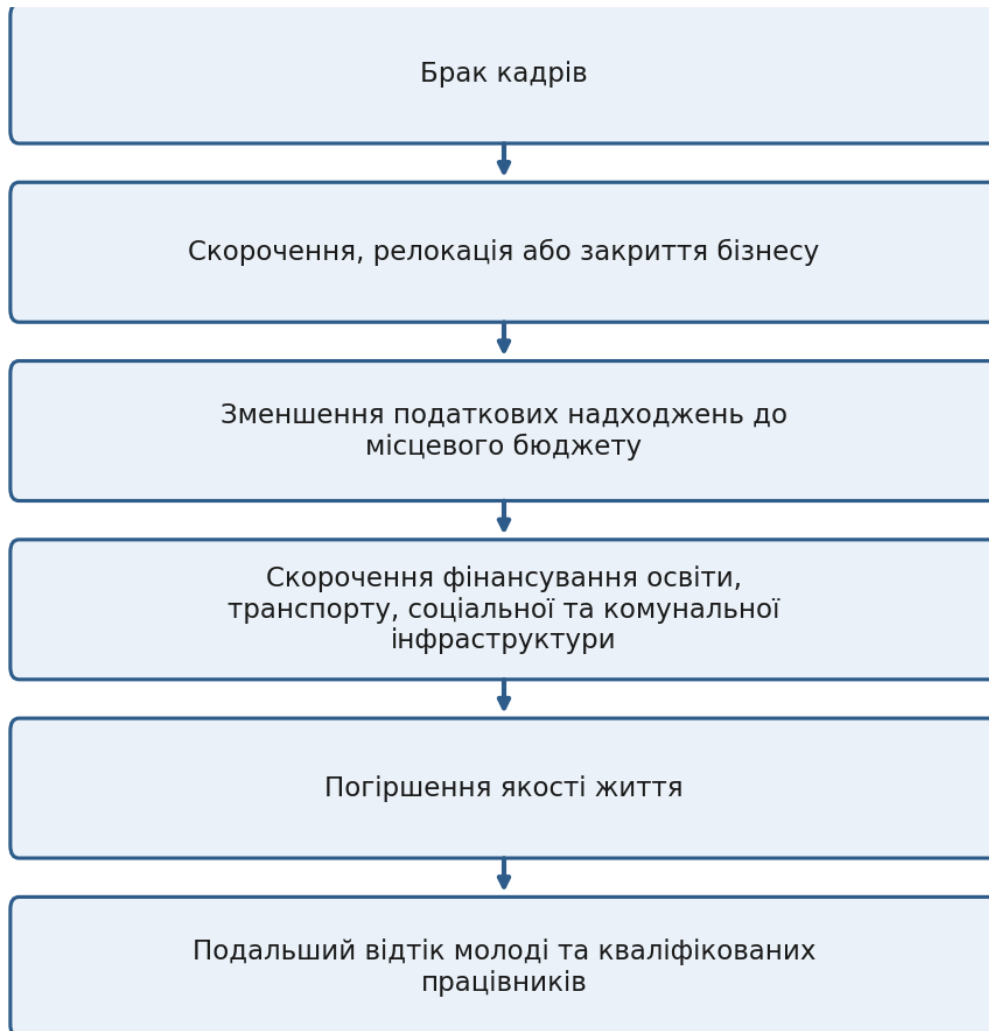
Основними причинами кадрового дефіциту є:

- мобілізація та невизначеність щодо бронювання працівників;
- зовнішня та внутрішня міграція;
- невідповідність між потребами роботодавців та наявною структурою робочої сили.

Саме кадровий потенціал є тим фактором, на який органи місцевого самоврядування можуть безпосередньо впливати. На відміну від безпекової ситуації, державної податкової політики чи мобілізаційного законодавства, громади можуть реалізовувати програми перекваліфікації, адаптувати професійну освіту до потреб місцевого бізнесу та створювати умови для утримання і повернення кваліфікованих працівників.

(Малюнок 7)

Схема 1. Вплив кадрового дефіциту на розвиток громади

Малюнок 7 (Схема 1). Вплив кадрового дефіциту на розвиток громади.

Вплив молоді на економічний розвиток регіону

Працездатне населення (15–64 роки) та молодь (15–34 роки) формують кадровий потенціал регіону, рівень економічної активності, підприємництва та майбутню демографічну стійкість. Для оцінки вікової структури використано три когорти: працездатне населення (15–64 роки), молодь (15–34 роки) та населення віком 65 років і старше.

Таблиця 7. Вікова структура населення, %

Когорта	Територія	2016	2019	2025
Працездатне населення (15–64)	Україна	67,8	67,4	63,5
Працездатне населення (15–64)	Чернігівська область	65,0	63,6	59,0
Молодь (15–34)	Україна	26,3	24,1	19,0
Молодь (15–34)	Чернігівська область	23,3	21,2	16,0
Населення 65+	Україна	16,0	17,0	21,5
Населення 65+	Чернігівська область	21,0	22,0	26,5

Основними причинами скорочення частки працездатного населення та молоді є старіння населення, висока смертність чоловіків працездатного віку (стійкий тренд навіть без урахування бойових втрат), тривала трудова міграція та наслідки повномасштабної війни, а також демографічна яма 1990-х – початку 2000-х років.

Покоління, яке сьогодні входить на ринок праці, майже вдвічі менше за покоління, яке поступово залишає його. Це звужує кадровий резерв регіону та обмежує можливості його демографічного й економічного відновлення.

Світовий досвід про роль молоді у розвитку економіки

Емпіричні дослідження Світового банку, OECD, IMF та інших міжнародних організацій показують, що найбільший вплив на економічне зростання має вікова група 25–39 років. Саме вона формує найбільшу частку зайнятості, підприємництва, споживання та податкових надходжень.

Водночас молодь 15–24 років є стратегічним кадровим резервом регіону. Її виїзд до інших регіонів або за кордон створює довгостроковий дефіцит працівників і підприємців.

Для Чернігівської області ця тенденція має особливе значення. Старіння населення, скорочення частки молоді та висока частка агропромислового сектору означають, що подальше економічне зростання дедалі більше залежатиме від продуктивності праці, автоматизації виробництва та здатності регіону утримувати й повертати молодих фахівців.

Міграційна мотивація

Для аналізу використано результати досліджень Центру економічної стратегії (ЦЕС), КМІС, Центру Разумкова, соціологічної групи «Рейтинг», Rating Lab, Громадянської мережі «ОПОРА», Фонду «Демократичні ініціативи» та власних кількісних і якісних досліджень ГО «Покоління Ю».

За результатами загальноукраїнських досліджень, частка українців, які перебувають за кордоном та планують повернутися, знизилася з 62–75% у 2022 році до 35–42% у 2025 році. Одночасно зросла частка тих, хто вагається (з 8–10% до 25–30%) та тих, хто не планує повертатися (з 18–22% до 25–30%).

Серед громадян, які проживають в Україні, переважна більшість, як і раніше, не планує виїзд за кордон (80–85% у 2022 році проти 72–78% у 2025 році). Водночас поступово збільшується частка тих, хто розглядає можливість виїзду або вагається. Найбільш мобільною категорією залишаються молоді люди віком 18–29 років.

Фактори, що утримують жителів Чернігівщини, загалом відповідають загальноукраїнським тенденціям. Основними факторами, що утримують людей в Україні, є:

- сім'я та близькі,
- емоційна прив'язаність до місця проживання,
- власне житло,
- стабільна робота,
- патріотизм.

Додатковими особливостями регіону є висока прив'язаність до приватного житла та господарства, необхідність догляду за літніми батьками, сформований соціальний капітал і фінансові труднощі переїзду.

Основними умовами повернення українців є безпека, житло та можливість професійної реалізації.

Для Чернігівської області більш характерною є внутрішньообласна міграція — переїзд із прикордонних громад до Чернігова або безпечніших громад області. При цьому, за даними Rating Lab, готовність жителів області до виїзду за кордон є нижчою, ніж у багатьох західних регіонах України.

Власні кількісні онлайн-опитування та якісні фокус-групові дослідження ГО «Покоління Ю» підтверджують наведені тенденції. Серед молоді Чернігівської області віком 15–34 років 57% респондентів розглядають можливість виїзду з регіону, водночас 48% із них готові повернутися за умови появи безпечного середовища, житла та можливостей для професійної реалізації. Це варто розглядати не тільки як поганий сигнал про майбутній відток населення, але і як вікно можливостей.

Основними причинами, що спонукають молодь розглядати виїзд, є відсутність зрозумілих кар'єрних перспектив, недостатня кількість робочих місць, обмежені можливості професійного розвитку, недостатньо розвинена інфраструктура дозвілля, низька поінформованість про можливості розвитку регіону та нерозуміння механізмів впливу на розвиток власної громади.

Таким чином, можна виділити декілька ключових тенденцій. По-перше, більшість українців, які залишаються в країні, не планують виїзд, однак частка тих, хто розглядає таку можливість, поступово зростає. По-друге, найбільш мобільною категорією є молодь, яка водночас є ключовою віковою групою для майбутнього економічного розвитку регіону. По-третє, результати як загальноукраїнських, так і регіональних досліджень демонструють

однакову закономірність: вирішальними факторами утримання та повернення молоді залишаються можливості професійної реалізації, житло, безпека та зрозумілі перспективи розвитку.

Розділ 3. Потреби молоді

Аналіз молодіжного середовища базується на комбінації якісних та кількісних даних. Для цього було проведено 10 офлайн-заходів (фокус-групи, ідеатони та стратегічні сесії у громадах), а також реалізовано онлайн-опитування молоді, яке наразі охопило близько 300 респондентів.

Цей розділ розкриває конкретні причини міграції, оцінює роботу молодіжних рад та визначає реальну роль молодіжних просторів.

Основними потребами молоді згідно з проведеними опитуваннями та результатами офлайн подій у громадах Чернігівщини стали **безпека, самореалізація, економічна нестабільність та низька увага до потреб малих громад**. Важливо зазначити, що ці проблеми існують в контексті війни.

1. Поінформованість про можливості

Більшість учасників ідеатонів визнали «малу проінформованість» однією з ключових проблем. Навіть під час заходів виявилось, що молодь не знає про наявні громадські події, варіанти залучення чи шляхи саморозвитку. Особливо ця проблема стосується сіл, пошуку в них працевлаштування і розвитку.

В інформаційному полі є чіткий розрив: молодь відкидає офіційні звіти та вимагає зрозумілої комунікації.

- Скарги на контент ОМС: 36.6% вважають його занадто офіційним і нудним, 28.0% вказують на нерегулярність.
- Канали зв'язку: 81.2% обирають Telegram, 61.3% — Instagram.
- Формати: 81.2% надають перевагу коротким відео (Reels/TikTok), 37.6% — подкастам.

Молодь перебуває в потрійному вакуумі:

- **Непоінформованість про можливості:** молодь не знає про безкоштовні курси, стажування чи гранти, або дізнається про них запізно.
- **Непоінформованість про прогрес:** через відсутність зрозумілої комунікації у молодих людей складається суб'єктивне враження, що в громаді "панує стагнація і нічого не відбувається", що шкодить і репутації влади.
- **Непоінформованість про зворотний зв'язок:** молодь не знає, що влада взагалі збирає їхні думки, і не розуміє, де їх висловити.

2. Віра у майбутнє своєї громади й регіону в цілому, роль економічного фактору (кар'єра, заробіток)

Ключовим меседжем багатьох громад (особливо Сухополов'янської) є теза: **«Село має жити, а не просто існувати»**. Для прикордонних громад (наприклад, Городнянської) постійні тривоги та статус «території можливих бойових дій» створюють колосальний тиск на психіку, що знижує віру в стабільне майбутнє саме в цьому регіоні. Молодь масово виїжджає до великих міст або за кордон через «брак перспектив», що призводить до відтоку активних кадрів. За результатами опитувань відомо, що **головними причинами міграції з регіону є економічна безвихідь та нерозуміння як побудувати кар'єру**:

- **Стан ринку праці:** 67.7% молоді стикаються з критичними проблемами (33.9% вказують, що роботи немає взагалі, ще 33.8% працюють за низьку зарплату або не за фахом). Лише 25.8% знаходять поодинокі прийнятні варіанти.
- **Інформаційний вакуум:** 78.5% респондентів не знають, де шукати роботу чи стажування (46.8% «щось чули, але не орієнтуються», 31.7% взагалі не мають уявлення). Лише 21.0% чітко розуміють алгоритм пошуку. Ці дані легко поєднуються з попередньою проблемою поінформованості молоді про можливості та новини громади.
- **Міграційні настрої:** 57.0% молоді налаштовані на виїзд (32.8% скоріш за все поїдуть, 24.2% вже планують релокацію). Ще 37.1% не мають впевненості у своєму майбутньому в громаді. Лише 5.4% твердо бачать себе тут через 5 років.
- **Потенціал повернення:** 70.4% виїжджаючих готові залишитися або повернутися за наявності умов (48.4% залежать від умов, 22.0% заявляють про чітке бажання). 62.9% респондентів утримує або повертає саме наявність родини та близьких у громаді.

Більше того, велику роль грають **психологічний тиск, брак робочих місць та упереджене ставлення роботодавців** (вимога досвіду, низька оплата). Молодь вимагає **оплачуваних стажувань** та створення умов для першого заробітку.

Проблема полягає не лише в незнанні алгоритмів пошуку роботи, а в тривозі, **дезорієнтації та загальній зневірі у власних силах**. На тлі колосального кадрового голоду в регіоні виникає парадокс: **бізнесу критично бракує людей, але молодь випадає з ринку**.

Шкільна профорієнтація залишається застарілою та радянською за духом. При цьому нечисленні кар'єрні заходи від ОМС мають сильний перекося у бік абстрактного "лідерства" та soft skills. Для вирішення кадрової проблеми треба поєднувати довготермінові кар'єрні перспективи та короткотермінові фінансові.

Якщо регіон дасть **«реальний шанс на кар'єру та розвиток»**, молодь залишиться і працюватиме. Проте зараз багато хто вважає, що тут «немає майбутнього» через низькі зарплати та відсутність інфраструктури, в тому числі й безпекової.

3. Довіра до місцевої влади

За результатами **ідеатонів** молодь вказує на «відсутність інтересу з боку влади», «упередженість до молоді» та формальний підхід до молодіжної політики. Часто влада сприймається як **«єдиний відповідальний»** (подекуди на пару зі спонсорами), а молодь почувається лише прохачем, а не партнером. **Опитування** виявило парадоксальну ситуацію щодо взаємодії молоді з органами місцевого самоврядування (ОМС):

- 54.8% молоді взагалі не мали досвіду контакту з місцевою владою.
- Серед тих, хто такий досвід мав (45.2%), оцінки розподілилися наступним чином: 28.0% оцінюють його як змішаний, 11.3% — як переважно позитивний, і лише 5.4% — як негативний.

Молодь не апатична — вона готова до діалогу та пропонує використовувати петиції та спільні проєкти як інструмент впливу. Проте часто бувають і випадки, коли молодь не знає, що саме повинна робити, аби її думки почули.

Для розробки дієвих інструментів необхідно провести серію глибинних якісних інтерв'ю. Це дозволить розмежувати поверхневий сімейний стереотип ("влада — це бюрократія") від реальних бар'єрів у муніципальній комунікації та запропонувати ОМС робочі протоколи залучення.

4. Участь у ініціативах та активностях

Дані опитувань повністю спростовують стереотип ОМС про нібито "пасивність" юнацтва. **Молодь Чернігівщини демонструє вищий рівень залучення до волонтерства та благодійності (65%), ніж у середньому по Україні.** Вони активно включені в допомогу армії та соціальні ініціативи, мають високий рівень патріотизму і зацікавлені у розвитку своїх громад.

Бар'єри для активності:

- Головний стримуючий фактор — **брак часу (47.3%)**.
- 43.0% молоді вказують, що для самореалізації їм найбільше **бракує не лекцій, а корисних контактів, знайомств та менторства**. Існує великий запит на **неформальну освіту** (тренінги, воркшопи), оскільки шкільна програма часто сприймається як формальність.
- **Чому мала інтеграція в молодіжні ради:** 59.1% молоді не беруть участь у виборах та рад зазначають, що не вірять у можливість щось змінити.
- **Проблематика функціонування молодіжних рад:** Створені у 52.6% громад, але в 69.7% випадків не мають жодного інструменту для опитування чи збору ідей від звичайної молоді. Влада сприймає їх як безкоштовних волонтерів для івентів, а не як партнерів в ухваленні рішень.

Найбільш активними є представники **учнівського самоврядування (15–17 років)** та члени молодіжних рад. Існує розрив між "активною" та "неактивною" молоддю: за даними аналізу учасників офлайн подій, поки одна група вже має певні лідерські навички та

розуміння політики на місцевому рівні, інша не може так само вільно брати участь в ініціативах, зосереджених на розбудові регіону. **Брак розуміння теми, специфічних механізмів управління та відсутність практичного досвіду є одними з основних бар'єрів**, які заважають молоді відкрито та активно брати участь в ініціативах.

Молодь часто має ідеї, але «не завжди знає, як правильно реалізувати свої ініціативи або куди звернутися за підтримкою». Підлітки часто мовчать під час обговорень складних питань через **брак практичного досвіду в адвокації** та замкнутість у нових колективах. Існує запит на навчання «першим крокам без бюджету», оскільки молодь часто думає, що для будь-якої зміни потрібні величезні гранти чи спонсори.

5. Роль безпеки в регіоні (війна та стан інфраструктури й громадських місць)

Існує брак якісних укриттів. Адже укриття в закладах освіти та у просторах (за їхньої наявності) застарілі, холодні, там немає вентиляції та Wi-Fi, через що учні можуть навіть ігнорувати тривоги.

Небезпечні простори у вигляді закинутих будівель (старі лікарні, кінотеатри) створюють загрозу фізичній безпеці та погіршують вигляд міст. Парки, пляжі та стадіони часто стоять порожніми через відсутність базових комфортних якостей, а саме освітлення, лавок, смітників та сучасного обладнання. Це робить такі місця непривабливими та небезпечними.

6. Дозвілля (події, інфраструктура) та логістика

У більшості малих громад молоді немає куди піти, особливо в холодну пору року, а доступ до таких сервісів, як спеціальні події для розвитку за межами великих міст часто обмежений. Тому існує потреба у багатофункціональних доступних просторах на місцях: коворкінгах, майстернях, студіях для запису музики, відео чи IT-проектів.

Питання молодіжних просторів — це про покриття базових потреб. Що маєтись на увазі?

- Це осередок із теплом, світлом, інтернетом та укриттям.
- Це місце, де молодь може працювати і навчатися онлайн.
- Це альтернатива вуличному дозвіллю та місце для знайомств і формування спільноти.

Логістика: у містах (наприклад, Новгород-Сіверський) вся інфраструктура зосереджена в центрі. Через відсутність якісного міського транспорту молодь із віддалених районів залишається ізольованою від спортивних майданчиків чи зон дозвілля.

Те саме можна сказати й про подорожі між громадами: у Ніжинському районі молодь прямо зазначає, що існують суворі **часові обмеження**, за яких наявні маршрути не передбачають ранкових або пізніх вечірніх рейсів, що унеможливує участь молоді у заходах, які відбуваються в центрах громад або поза їхньою власною громадою.

Розділ 4. Що пропонує регіон

Як це працює

Розвиток регіону — і молодіжна політика в ньому лише одна з ланок — це не лінійна послідовність, а замкнений цикл: стратегія (кілька років) → цільові програми (рік-два) → плани (квартал/півріччя/рік) → виконання → зворотний зв'язок → корегування наступних планів, програм і, зрештою, самої стратегії.

(Малюнок 8)

У Чернігівській області цей цикл розірваний на кількох ланках одночасно

Малюнок 8. Ідеальний цикл стратегічного планування: Стратегія → Цільова програма → План → Виконання → Зворотний зв'язок → (назад до Стратегії). У Чернігівській області цей цикл розірваний на кількох ланках одночасно — нижче показано, на яких саме.

Нижче — як ця логіка виглядає у застосуванні до громад Чернігівської області.

Скільки є стратегій і цільових програм

Надалі розглянемо підхід до тактичного та стратегічного планування в ОМС Чернігівщини.

Таблиця 8. Наявність загальної стратегії розвитку громади

Район	Стратегія є	У процесі
Корюківський	100%	—
Новгород-Сіверський	75%	—
Прилуцький	73%	18%
Ніжинський	71%	~29%
Чернігівський	65%	—

Аналіз системи стратегічного та програмного планування у громадах Чернігівщини виявляє стійку тенденцію до ситуативного, «пожежного» менеджменту замість системної молодіжної політики. Близько 25-30% громад регіону взагалі не мають загальної стратегії розвитку, проте приймають точкові та суміжні ініціативи, орієнтуючись на зовнішні тригери чи поточні запити.

Комплексні бачення молодіжного розвитку розроблені лише у менше половини ОМС. При цьому **загальне довгострокове бачення та конкретні короткострокові програми практично не перетинаються**: лише три громади в усій області мають одночасно і загальну стратегію, і деталізовану цільову програму розвитку. Здебільшого ОМС обирають модель «або-або» — або формальне абстрактне бачення без інструментів реалізації, або суто реактивне вирішення локальних завдань.

Таблиця 9. Наявність молодіжної складової в плануванні

Район	Центральна молодіжна програма	Суміжна програма	Без бачення молоді взагалі
Корюківський	40%	40%	20%
Ніжинський	~40%	~60%	—
Новгород-Сіверський	75%	50%*	—
Прилуцький	36%	64%	—
Чернігівський	40%	60%	—

**суміжні програми не завжди виключають центральну — можливе накладання в одній громаді.*

Дані зібрані з відкритих джерел громад і наразі уточнюються з департаментом молоді та спорту Чернігівської ОВА — публічна документація громад публікується не системно і не в повному обсязі.

Самі суміжні програми (які наявні у половини громад залежно від району) демонструють крайній розкид у підходах до формулювання пріоритетів.

З одного боку, спостерігається гіперфокусування, коли вся молодіжна політика зводиться до одного вузького напрямку — наприклад, «молодь і спорт» або «молодь і освіта», що автоматично залишає поза увагою всі інші групи та потреби.

З іншого боку, поширена практика надмірного розмивання цілей, коли в один документ закладаються екологічні ініціативи, психологічна підтримка, інфраструктура та національно-патріотичне виховання. Такий підхід позбавляє програму цільового фокусу та перетворює її на декларативний перелік різномірних завдань.

Чому загальних молодіжних програм менше, ніж суміжних?

Накладаються кілька причин одночасно, і жодна з них не пояснює картину повністю сама по собі:

- **дефіцит суб'єктності** — молодь одночасно є і майбутнім регіону на 15–25 років наперед, і одним із головних економічних важелів уже зараз, але у громаді її здебільшого не сприймають як аудиторію, що потребує окремого стратегічного рішення;
- **дефіцит експертності** — навіть там, де є розуміння важливості теми, немає можливості побудувати програмний документ, поставити вимірювані цілі, прив'язати програму до бюджету;
- **демотивація** — попередній досвід (або його відсутність) не дає відчуття, що документ щось реально змінює, тому ресурс на його розробку не виділяється;
- **перерозподіл управлінської спроможності на воєнні пріоритети** — частина громад станом на зараз вирішує питання релокації, безпеки, прийому ВПО, і розробка окремого програмного документа з молоді фізично не встигає потрапити в порядок денний.

Ширший контекст цих причин — не поламані окремі громади, а відтворюваний по всій країні патерн. **Відсутність культури довгострокового планування** — загальноукраїнська політична традиція, не специфіка області: політичний цикл тут прив'язаний до електорального, і стратегія на 5–10 років менш вигідна політично, ніж короткострокові рішення з видимим і швидким результатом. Немає й **стабільного прошарку професійних управлінців**, не залежних від зміни політичної влади — кожна нова каденція часто означає нову команду виконавців.

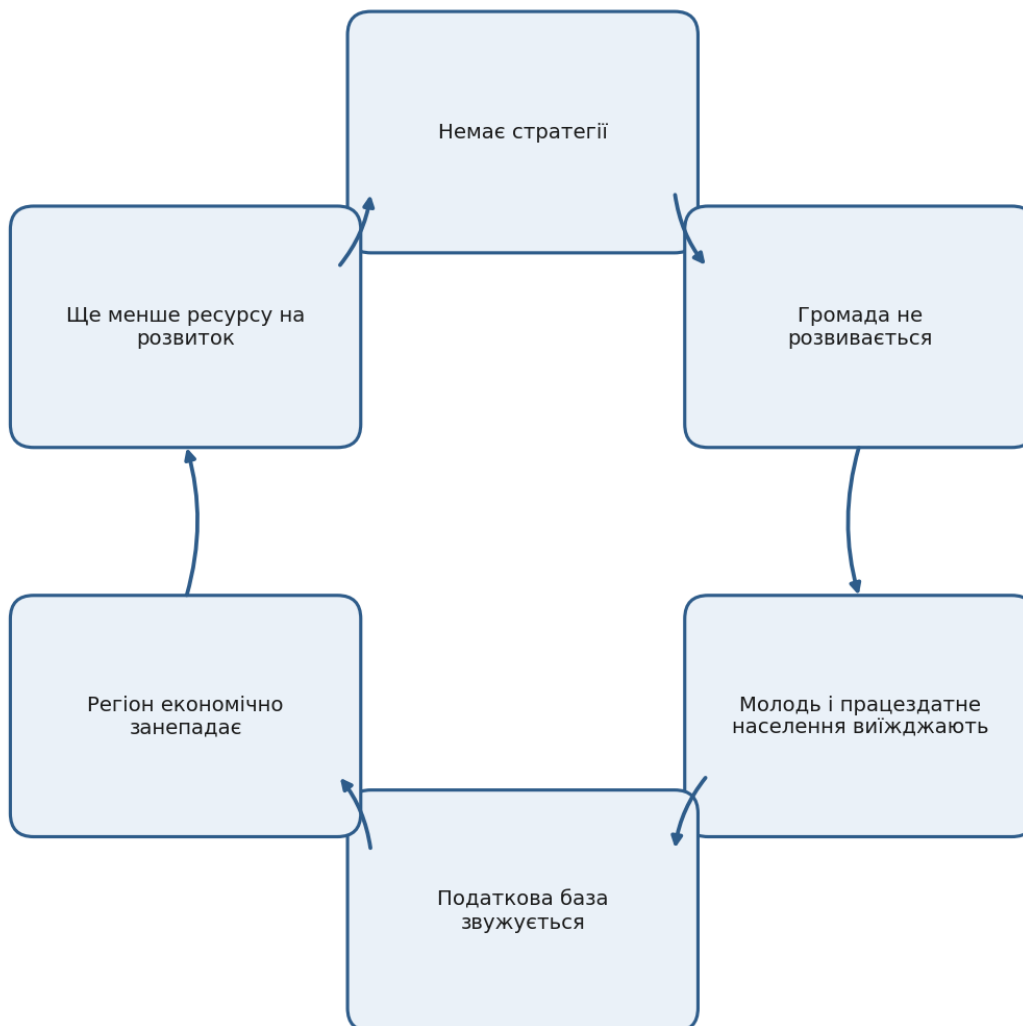
Накладається на це **кадрова спроможність місцевого самоврядування**, яка йде корінням у децентралізаційну реформу — Закон України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" (№157-VIII, лютий 2015 р.) та подальше укрупнення громад, завершене у 2020 р. Реформа передала громадам широкі повноваження і власні бюджети, і справедливо вважається однією з найуспішніших в Україні. Але вона вирішила питання розподілу повноважень, а не питання спроможності їх виконувати. Оплата праці на місцевому рівні здебільшого перебуває за межею ринкової конкурентоспроможності, тому

кваліфікований фахівець комерційного сектору не розглядає таку посаду як варіант; ті, хто залишається в системі, працюють у бюрократизованому середовищі з опором змінам.

Наслідок — не поодинокі незручності, а замкнене коло: громада не розвивається (стратегія існує формально, гранти не залучаються, інфраструктура не оновлюється).

(Малюнок 9)

Причинно-наслідковий цикл: відсутність стратегії

Малюнок 9. Причинно-наслідковий цикл (замкнене коло): немає стратегії → громада не розвивається → молодь і працездатне населення виїжджають → податкова база звужується → регіон економічно занепадає → ще менше ресурсу на розвиток → (назад до «громада не розвивається»).

Важливо: ця проблема ніде у світі не вирішена остаточно, включно з країнами з довгою історією реформ і значно більшими ресурсами — це хронічна складність державного управління, а не специфічно українська проблема.

Окремо варто зазначити хронологію: закон, що зобов'язує громади формувати молодіжну політику (№1414-IX, набув чинності у травні 2021 р.), діє трохи більше п'яти років. Але вже за дев'ять місяців після цього почалося повномасштабне вторгнення, і Чернігівщина — один із регіонів, що отримав удар одним із перших і найсильніших, з окупацією частини території в перші тижні. Період, у який громади мали розбудовувати цю спроможність, майже повністю збігається з періодом повномасштабної війни для регіону.

Ще один системний патерн, який варто зафіксувати окремо: частина програм, зазначених у плановій документації громад, не має під собою закладеного бюджету — формулювання на кшталт "буде реалізовано за наявності коштів" зустрічається регулярно. Тобто програма існує номенклатурно, як пункт плану, але без гарантії фінансування. Це стосується не тільки молодіжного напрямку, а планування громад загалом.

Що громади бачать напрямком

Питання не тільки в кількості документів, а в тому, що саме громади вважають пріоритетом там, де програма існує.

(Малюнок 1)

Малюнок 1. Куди спрямована увага наявних молодіжних програм ОМС, % від загальної кількості програм.

(Малюнок 2)

Малюнок 2. Які категорії молоді покриті наявними програмами, % від загальної кількості програм.

Найбільше програмної уваги отримує **гуманітарний/дозвіллєвий напрям** — майже половина всіх програм, тоді як економіка та зайнятість, критична для утримання молоді, отримують мінімальну частку. За категоріями — **фокус на учнівській молоді та активістах уже наявних структур**, тоді як сільська молодь і молоді сім'ї практично не покриті жодною програмою.

Також варто зауважити, що типовим патерном для такого роду документів є **узагальнений опис заходу без прив'язки до вимірюваних параметрів**: вказано напрямки роботи (наприклад, профорієнтаційні заходи), але не вказано ні орієнтовну кількість учасників, ні спосіб перевірки результату, ні критерій, за яким мету вважатимуть досягнутою. Це не універсальне правило — є документи з протилежним підходом, — але це достатньо поширений патерн, щоб зафіксувати його окремо: зазвичай документ і доповнюючи до нього файли формулюють намір, а не план з проміжними точками контролю.

Це аналіз намірів, а не якості виконання — оцінити якість виконання в межах доступного часу неможливо. Наступний розділ порівнює ці задекларовані напрямки з тим, що реально називає пріоритетом сама молодь.

молодіжна рада: чи працює канал зворотного зв'язку

молодіжна рада — консультативно-дорадчий орган, модель якого походить від Переглянутої Європейської хартії про участь молоді у місцевому та регіональному житті, ухваленої Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи у травні 2003 р. В українському законодавстві обов'язок громад формувати такий механізм закріплено законом №1414-IX (2021 р.).

Рада створена у трохи більше ніж половини громад області. Для контексту: за даними Мінмолодьспорту станом на кінець 2024 р., по країні загалом утворено 613 молодіжних

рад, з яких 577 — місцевого рівня, тоді як громад в Україні близько 1470. Тобто навіть у середньому по країні це помітно менше половини — показник області на цьому фоні не гірший за середній.

Але наявність ради не означає наявність каналу зв'язку. Реальний вплив молоді на рішення громади за доступними оцінками — близько **3/5 балів**. Серед рад, які формально діють, значна частина не має базового інструменту збору пропозицій від молоді: їхній вплив здебільшого обмежується організацією заходів, тоді як бюджетні й інфраструктурні рішення залишаються поза їхньою участю. Довіра молоді до влади — близько **2,7/5 балів**, відкритість влади — близько **2,8/5 балів**.

Це не патерн для всіх рад без винятку — частина справді намагається працювати в межах наявних можливостей. Але помітний і повторюваний патерн там, де рада радше номінальна:

- склад не оновлюється роками, що суперечить самій ідеї представництва;
- онлайн-активність практично відсутня, попри те що для роботи з молоддю присутність у діджитал-каналах — базова умова, а не опція;
- немає зобов'язання з боку громади враховувати пропозиції ради навіть формально;
- система наставництва для нових членів, попри те що вона передбачена законом, на практиці не працює як сталий механізм.

Чи працює канал зворотного зв'язку?

Де органи місцевого самоврядування розміщують інформацію про прогрес та спілкуються з аудиторією?

(Малюнок 3)

Малюнок 3. Основний канал інформування ОМС, % громад, що використовують.

Розгорнуте порівняння цих каналів із тим, де насправді шукає інформацію молодь, — у розділі 5 («Комунікаційна проблема як розрив»).

Департамент молоді та спорту зараз пробує закрити цю прогалину двома шляхами: 1) формуванням об'єднання представників молодіжних рад від кожної територіальної громади та 2) запровадження посади "молодіжний працівник" у громадах. Наскільки ці кроки закриють проблему — поки невідомо; обидва інструменти надто нові, щоб оцінювати результат.

Молодіжні простори

Близько **чверті громад** області мають зафіксований молодіжний простір. Важливо розуміти, що запит тут не про приміщення преміум-класу, а про базову інфраструктуру: тепле взимку, чисте місце з водою, електрикою і Wi-Fi, бажано з укриттям з огляду на війну.

Для громад лінії активних бойових дій відсутність такого простору не потребує окремого пояснення. Для решти це виправдання не працює — брак таких просторів у багатьох випадках існував ще до повномасштабного вторгнення.

Накладається інша інфраструктурна проблема — слабка логістика між населеними пунктами: територіально громада може бути недалеко, але дістатись фізично складно. У великому місті в молоді є альтернатива — кафе, бібліотеки, приватні простори; у малих громадах цієї альтернативи немає.

Дослідження Офісу Ради Європи в Україні та звіт у межах Програми підтримки ОБСЄ фіксують, що під час війни молодіжні центри й простори у прифронтових та постраждалих громадах ставали осередками волонтерської допомоги і підтримки переміщених осіб, тобто виконували функцію не тільки дозвілля, а й соціальної стійкості громади. Це узгоджується з ширшим міжнародним досвідом повоєнного відновлення (зокрема балканських країн 1990-х), де відновлення базової соціальної інфраструктури, включно з молодіжною, розглядалось як частина стабілізації громади, а не як другорядна після економічної відбудови задача.

Це напряму пов'язано з демографічною логікою регіону: **кількість молоді, яка входить зараз на ринок праці, приблизно вдвічі менша за кількість людей, які з нього виходять** — регіон старіє швидше, ніж встигає оновлюватися. Основа ВВП області — агропромисловість і промисловість, сектори вразливі одночасно як воєнна ціль і як такі, що не масштабуються на віддалену зайнятість. Реалістичний важіль утримання молоді — цифрові й дистанційні професії, які не потребують великих фізичних ресурсів. Але освоєння такої зайнятості неможливе без базової інфраструктури — стабільного інтернету, електрики й місця для роботи. Розмови про цифрову освіту без цього — розрив між декларацією і фізичною можливістю її реалізувати.

Пропозиція регіону

Регіон концентрує програмну увагу на дозвіллі й гуманітарці (майже половина всіх програм) та на учнівській молоді й уже залученому активу, залишаючи економічну зайнятість молоді, сільську молодь і молодих батьків практично поза фокусом. Про фізичну

інфраструктуру для цього доступу — молодіжний простір є приблизно у чверті громад. Канали комунікації влади й канали, де реально перебуває молодь, майже не перетинаються.

Це не наслідок бездіяльності конкретних людей на конкретних посадах, а структурний ефект: накладання загальноукраїнської відсутності культури довгострокового планування, кадрової спроможності місцевого самоврядування після децентралізації та воєнних обставин останніх п'яти років.

Розділ 5. Розрив між потребами молоді та діями громад

Перетин категорій молоді та охоплення їх місцевими програмами

Аналіз цільових програм та матеріалів ідеатонів у громадах Чернігівщини свідчить про глибоку диспропорцію між структурою молодіжного населення та реальними напрямками дій органів місцевого самоврядування (ОМС). Замість покриття всього спектра молодих людей, місцева політика концентрується навколо найбільш «зручної» та контактної аудиторії.

Лише частина громад має окремі цільові молодіжні програми, а у решти ці питання або розпорошені між загальними соціально-економічними документами, або не фінансуються взагалі.

Таблиця 10. Матриця перетину категорій молоді, їхніх проблем та відповідей влади

Категорія молоді	Проблеми та запити категорії	Як взаємодіє влада (Відповідь ОМС)	Рівень перетину / Розрив
Школярі та учнівська молодь	Неформальна освіта, м'які навички (soft skills), безпечний простір для дозвілля.	Найбільш помітна група. Напрямами закривають через неформальну освіту (13 заходів), заходи дозвілля (13) та створення хабів/просторів (10 заходів).	Високий. Основний фокус наявних програм та ресурсів ОМС.
Молодь, що шукає роботу	Потреба у першому робочому місці (21,1% серед усіх пріоритетів молоді).	Економічні рішення становлять лише 7,7% від усіх програм. Мікрогранти та	Критичний розрив. Найбільший запит молоді отримує найменше

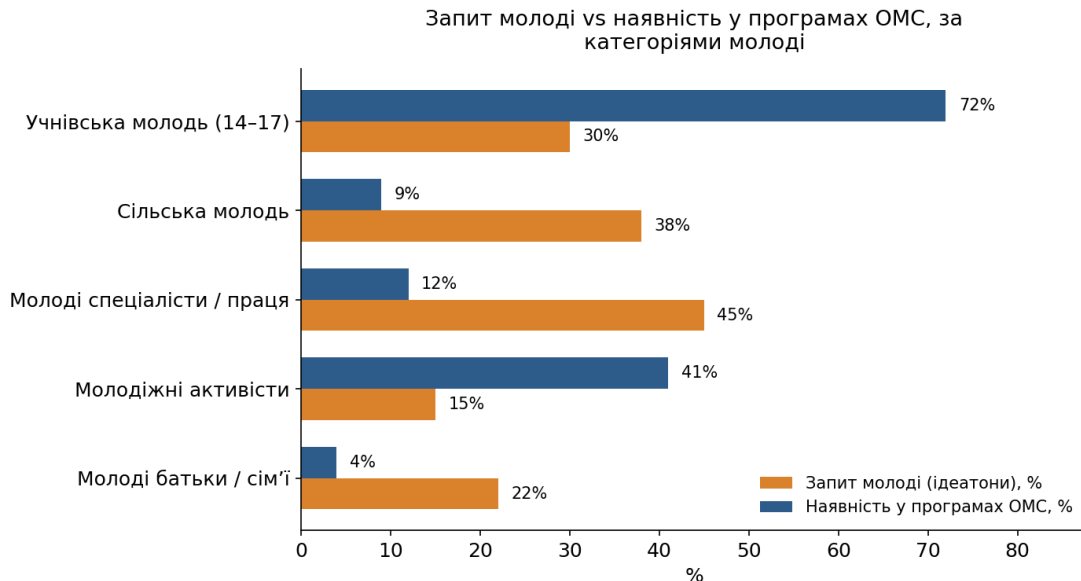
Категорія молоді	Проблеми та запити категорії	Як взаємодіє влада (Відповідь ОМС) підтримка кар'єри згадуються лише 5 разів.	Рівень перетину / Розрив фінансування та уваги.
Економічно активна молодь	Розвиток бізнесу, затримання капіталу в громаді, самореалізація.	Найменш представлена група (всього 3 згадування у масиві програм).	Повний розрив. Причина — відсутність в ОМС інструментів опитування менш контактної аудиторії.
Сільська та периферійна молодь	Відсутність інфраструктури, географічна ізоляція, відсутність каналів зв'язку з владою.	Взаємодія наявна у міських центрах, але практично відсутня у селах. Влада не знає потреб периферії, а молодь — способів взаємодії.	Високий розрив. Виражена географічна нерівність у реалізації молодіжної політики.
Внутрішньо переміщена молодь (ВПО)	Потреба в інтеграції, житлі, соціалізації та окремому аналізі потреб.	Інтеграція ВПО присутня як загальний напрям дій влади, проте окремий аналіз потреб молоді з числа ВПО відсутній.	Частковий розрив. Заходи є формально задекларованими, але не таргетованими під молодіжну групу.

Якісно це виглядає так: учнівська молодь та старшокласники (14–17 років) охоплені найповніше — переважно через патріотичне виховання, шкільне самоврядування та спортивно-масові заходи. Молодіжні активісти та члени молодіжних рад (16–25 років) залучені через лідерські тренінги, форуми та консультативно-дорадчі органи. ВПО та постраждалі від бойових дій згадуються здебільшого у контексті психосоціальної допомоги за підтримки міжнародних донорів. Молоді спеціалісти й працююча молодь (18–28 років) охоплені переважно формальними стипендіями чи конкурсами фахової майстерності, сільська молодь — здебільшого підвозом на обласні чи районні свята, а молоді сім'ї, підприємці та батьки (22–35 років) практично випадають з поля зору

молодіжної політики, оскільки ОМС зараховують їх до сфер соціального захисту чи економічного розвитку.

Наступний графік зіставляє, наскільки часто кожна категорія згадується як запит молоді (за даними ідеатонів) і наскільки часто вона є ціллю наявних програм ОМС:

(Малюнок 4)

Малюнок 4. Запит молоді (ідеатони) vs наявність у програмах ОМС, за категоріями молоді.

Розрив полягає в тому, що ОМС працюють із найпростішою для залучення аудиторією (учнівська молодь у школах), тоді як економічно активні, сільські та старші вікові групи молоді залишаються поза інституційною підтримкою.

Розрив між потребами молоді та діями держави і громад

В Україні сформовано нормативно-правову базу для залучення молоді. Базовий Закон України № 1414-IX «Про основні засади молодіжної політики» 2021, що закріплює поняття молодіжного працівника, молодіжного простору та консультативно-дорадчих органів. Питання спільного використання інфраструктури регулюються Законом України № 1579-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку сфери освіти» (щодо оренди та використання майна закладів освіти для культурних і молодіжних потреб) та Законом України № 1508-VI «Про співробітництво територіальних громад».

Проблема полягає не у відсутності законів, а в розриві між нормою права та практичним досвідом громадян на місцях.

Розбіжність у баченні проблем між молоддю та ОМС:

(Малюнок 5)

Малюнок 5. Розбіжність у баченні пріоритетів: запит молоді (ідеатони) vs фінансування/програми ОМС, за напрямками розвитку.

1. Економіка та працевлаштування:

- Запит молоді (ідеатони/опитування):** 68% учасників ідеатонів визначають головною проблемою відсутність першого робочого місця, стажувань у громаді та відсутність інструментів для стартів у бізнесі/мікрогрантів.
- Відповідь ОМС:** Лише 3.2% програм/заходів ОМС мають економічний фокус (сприяння зайнятості, бізнес-навчання).

Розрив: Ключовий драйвер збереження молоді в громаді практично ігнорується місцевим самоврядуванням.

2. Участь у прийнятті рішень та молодіжні ради:

- Запит молоді (ідеатони/опитування):** 74% молодих людей декларують бажання впливати на рішення громади та мати голос, але 81% із них не знають, як це зробити, або вважають молодіжні ради формальністю «для галочки».
- Відповідь ОМС:** 15.9% програм орієнтовані на інституційний розвиток. При цьому 60% громад декларують наявність молодіжних рад, але більшість із них існують лише у вигляді паперових рішень виконкому без бюджетів та реального впливу.

Розрив: Влада звітність формує через факт утворення ради, тоді як молодь чекає реальних інструментів впливу та прямої партисипації.

3. Дозвілля, культура та інфраструктура:

- Запит молоді (ідеатони/опитування): Лише 18% молоді вважають заходи культури та спорту своїм головним пріоритетом. Основний запит — на сучасні безбар'єрні простори із якісним інтернетом для коворкінгу, самоосвіти та неформального спілкування.
- Відповідь ОМС: 47.6% програм ОМС спрямовані на соціально-гуманітарний напрям (масові свята, концерти, змагання) та 25.4% — на ремонт класичної інфраструктури (клуби, класичні майданчики).

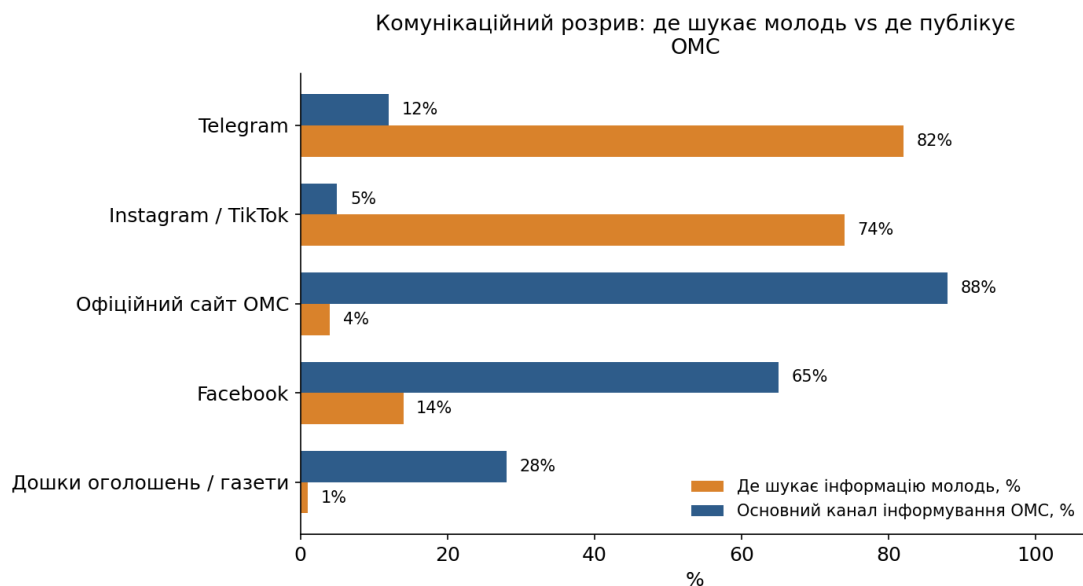
Розрив: Влада масово фінансує «разові івенти» та утримання застарілої інфраструктури, тоді як молоді потрібні функціональні простори та нові формати.

Комунікаційна проблема як розрив

Комунікаційний розрив між владою та молоддю є не просто побутовим непорозумінням, а системним бар'єром, що блокує залучення молоді до життя громад.

Розбіжність комунікаційних моделей:

(Малюнок 6)

Малюнок 6. Комунікаційний розрив: де шукає інформацію молодь vs основний канал інформування ОМС, за каналами.

1. Майданчики інформації:

Пропозиція ОМС: Офіційні сайти міських та сільських рад, газети місцевого значення, у кращому випадку — офіційна сторінка у Facebook із сухою звітністю.

Запит молоді: Понад 82% опитуваної молоді зазначили, що дізнаються новини виключно з Telegram, Instagram та TikTok. Сайти ОМС та Facebook молодими людьми не сприймаються як джерела оперативної чи цікавої інформації.

2. Формат та мова повідомлень:

Пропозиція ОМС: Бюрократичний канцелярит («проведено захід у межах виконання пункту 3.2 рішення сесії», «сприяння патріотичному вихованню»).

Запит молоді: Короткий, візуалізований контент із чітким описом користі («що це дає мені особисто», «як взяти участь», «де отримати грант»).

3. Регулярність та зворотний зв'язок:

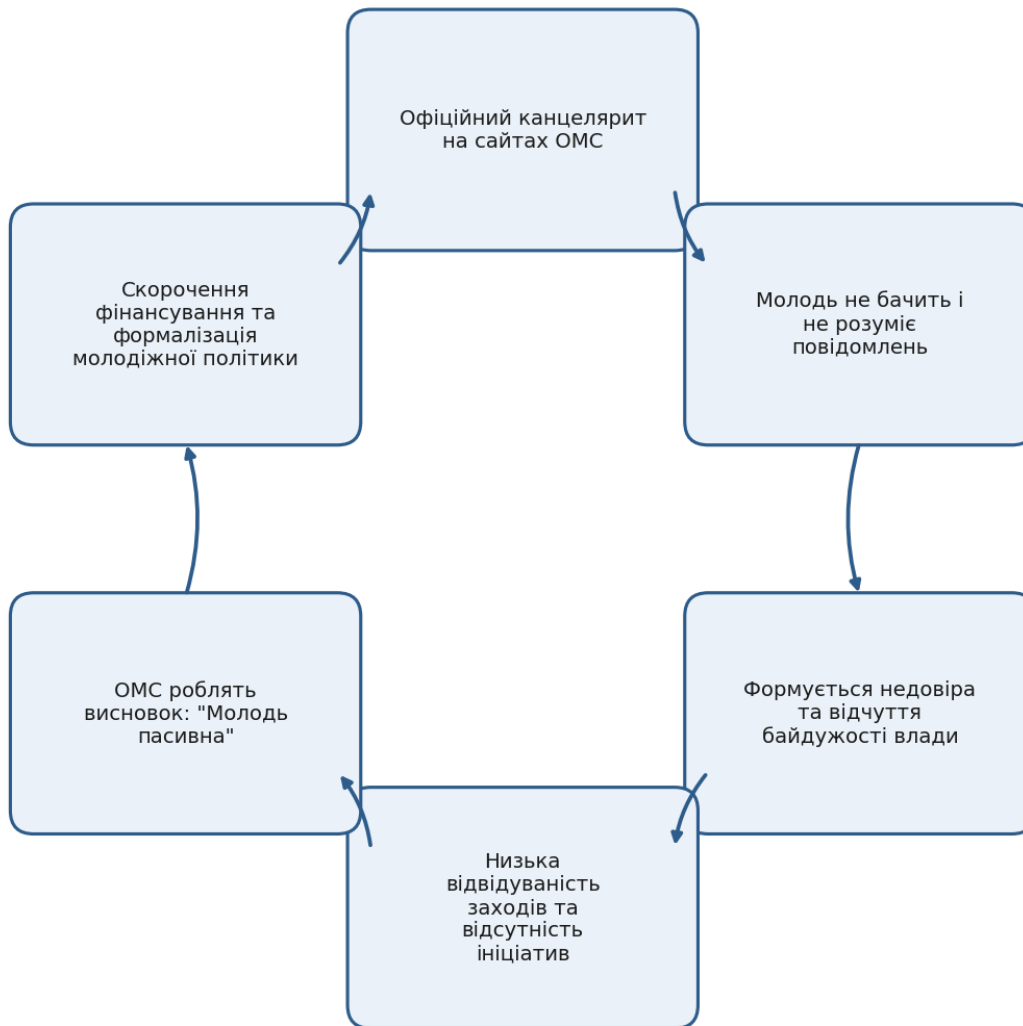
Пропозиція ОМС: Одностороннє звітування про вже проведені події. Відсутність інтерактивних опитувань, онлайн-голосувань чи відкритих коментарів.

Запит молоді: Двосторонній оперативний зв'язок у режимі реального часу, можливість впливати на вибір заходів або проєктів громадського бюджету.

Замкнене коло комунікаційного розриву:

(Малюнок 10)

Замкнене коло комунікаційного розриву

Малюнок 10. Замкнене коло комунікаційного розриву: офіційний канцелярит на сайтах ОМС → молодь не бачить і не розуміє повідомлень → формується недовіра та відчуття байдужості влади → низька відвідуваність заходів та відсутність ініціатив → ОМС роблять висновок «молодь пасивна» → скорочення фінансування та формалізація молодіжної політики.

Влада та молодь перебувають у різних інформаційних просторах. Організація комунікації через сайти ОМС та Facebook призводить до того, що понад 80% молоді взагалі не дізнаються про наявні проекти, гранти чи ініціативи у своїй громаді.

Зазначена проблема є критичною, а її розв'язання не вимагає значних капіталовкладень. Перехід на зрозумілі канали комунікації здатен суттєво підвищити залученість молоді без збільшення бюджетних витрат.

Кадрова неспроможність громад

Головною причиною того, що економічно активна молодь згадана в документах громад лише 3 рази за весь період аналізу, є відсутність у працівників ОМС методології та сталих інструментів для комунікації з «неконтактною» аудиторією поза закладами освіти. Влада взаємодіє лише з тими, кого легко зібрати через навчальні заклади, залишаючи працюючу молодь поза межами аналізу потреб.

Слабкість муніципальних молодіжних програм та їхній формальний характер є прямим наслідком кадрової системи ОМС, яка була сформована під час децентралізації. Закон України № 157-VIII «Про добровільне об'єднання територіальних громад» передав значні повноваження на місцевий рівень, проте не забезпечив відповідного потенціалу для реалізації повноважень.

Ключові фактори кадрової неспроможності в молодіжній сфері:

1. Фінансова неконкурентоспроможність:

Посадовий оклад спеціаліста з молоді та спорту в сільській або селищній раді зазвичай відповідає мінімальній заробітній платі. У містах обласного значення або столиці випускник вишу на первинній некваліфікованій роботі отримує у 2–3 рази більше навіть на початкових роботах без кваліфікації. Це критично ускладнює залучення фахових молодих менеджерів до органів місцевого самоврядування.

2. Сумісництво та розпорощення функцій:

У більшості сільських та селищних громад області окремої виділеної посади молодіжного працівника не передбачено в штатному розписі. Обов'язки з молодіжної політики покладаються як додаткове навантаження на спеціалістів з освіти, культури чи соціального захисту. Оскільки фахівець завалений рутинною документацією основного напрямку, молодіжна робота зводиться до формального виконання мінімальних планових показників та звітів.

3. Брак спеціалізованих компетенцій:

Більшості відповідальних осіб бракує навичок проектного менеджменту, написання грантових заявок для залучення міжнародної допомоги, проведення досліджень потреб молоді та фандрайзингу. Навчальні програми для посадовців ОМС орієнтовані на діловодство, а не на сучасні інструменти молодіжної роботи.

4. Бюрократичний опір та вигорання:

Поодинокі вмотивовані фахівці чи активісти, які заходять у систему ОМС, стикаються із внутрішнім опором бюрократичного апарату, складними процедурами погодження закупівель і казначейського обслуговування. Це призводить до швидкого професійного вигорання та звільнення протягом першого року роботи.

Внаслідок цих факторів формується кадровий вакуум: громади мають правові інструменти та повноваження для розбудови молодіжної політики, але не мають людського ресурсу, здатного якісно спроектувати, профінансувати та реалізувати ці кроки на практиці.

Матриця розриву та стан покриття потреб

За результатами аналізу перетину потреб молоді та відповідей органів місцевого самоврядування у Чернігівській області формується наступна картина:

Повністю покриті та зрозумілі потреби (Зона збігу):

- Шкільне дозвілля та патріотичне виховання для підлітків 14–17 років. Напрямок повністю закривається через заклади освіти та масові заходи.
- Формальне залучення активу. Активна молодь у міських центрах має доступ до молодіжних рад та разових лідерських тренінгів.

Частково зрозумілі, але фінансово/інфраструктурно не закриті потреби:

- Сучасні молодіжні простори. Потреба владою усвідомлена, але реалізована переважно у великих містах; у сільських громадах блок гальмується браком коштів та кадровою неспроможністю.
- Участь у прийнятті рішень. Інструменти (молодіжні ради) створені, але працюють формально через відсутність у них реальних важелів та бюджетів.

Критично не закриті та системно ігноровані потреби (Зона максимального розриву):

- Економічна самореалізація, працевлаштування та перше робоче місце (18–35 років). Головний запит молоді отримує менше 4% ресурсного фокусу з боку ОМС.
- Сільська, працююча та непрофільована молодь. Категорії повністю випадають із цільових програм громад.
- Комунікаційний канал. Повний розрив між інструментами сповіщення ОМС (сайти/Facebook) та реальним медіаспоживанням молоді (Telegram/Instagram/TikTok).

Таким чином, ключовою проблемою молодіжної політики на рівні громад Чернігівщини є не просто брак фінансових ресурсів, а системний структурний дисбаланс між наявним пропозиційним та розробленим запитовим полями. Доки місцеві програми зосереджуватимуться на формальних дозвіллевих заходах для учнівської молоді, ігноруючи економічні прагнення, реальні інфраструктурні потреби та сучасні канали зв'язку, молодіжна політика залишатиметься малоефективною, поглиблюючи відтік людського капіталу з регіону.

Розділ 6: Візія: поточний вектор розвитку і реалістичні вектори покращення

Поточний вектор розвитку (2024-2026)

Аналіз ситуації 2024–2026 років свідчить, що, попри окремі позитивні зрушення, загальний вектор розвитку Чернігівської області залишається складним і має чітко виражений негативний тренд:

- **Поглиблення кадрової та економічної кризи:** Брак робочої сили став головним обмежувальним фактором для понад 65% підприємств. Економічна база продовжує стискатися через релокацію бізнесу до Києва, міст-мільйонників та за кордон, а зниження податкових надходжень (ПДФО) позбавляє громади ресурсів на базовий розвиток.
- **Недостатній масштаб позитивних змін:** У регіоні відбуваються точкові позитивні ініціативи — розвивається законодавча база децентралізації, створюються нові молодіжні ради, розширюється мережа молодіжних центрів та просторів. Проте ці заходи мають локальний характер і не вирішують системної проблеми. Створення консультативних органів не здатне зупинити відтік молоді, якщо воно не супроводжується появою якісних робочих місць та можливістю заробляти.
- **Потенціал лояльності проти відсутності інструментів:** Соціологічні дані 2024–2025 років фіксують високий рівень лояльності та громадської свідомості: близько 70% молоді регіону залучені до волонтерства, а 47% розглядають можливість залишитися або повернутися за умов безпеки та наявності роботи. Однак цей потенціал вимивається: 57% молоді паралельно розглядають виїзд через відсутність кар'єрних перспектив.
- **Ресурсний дефіцит та мовний бар'єр:** Попри статус прикордонного регіону та наявність міжнародних грантів на відбудову, доступ громад до цих коштів залишається вкрай обмеженим. Переважна більшість ОМС не мають англomовних версій сайтів, не володіють інструментами міжнародної фандрейзингової комунікації та не мають бюджетів для залучення необхідної експертизи.

Таким чином, у період 2024–2026 років зафіксовано розрив: висока лояльність молоді та наявність міжнародного ресурсу не реалізуються через інституційну неспроможність громад та відсутність економічного фундаменту. Саме цей стан є вихідною точкою для формування реалістичного прогнозу.

Проекція інерційного тренду до 2030 року

Прогнозування базується на збереженні існуючого інерційного тренду без штучного розділення на «оптимістичний» чи «катастрофічний» сценарії. Усі розрахунки спираються на продовження процесів, які вже відбуваються в Україні та Чернігівській області, з урахуванням як наявних позитивних змін, так і системних бар'єрів.

Якщо поточний вектор триватиме без коригування, до 2030 року ситуація в регіоні визначатиметься такими тенденціями:

Формальне зростання молодіжної інфраструктури без системного залучення: Тренд на створення молодіжних рад та молодіжних центрів триватиме — за інерцією до 2030 року їх матимуть до 70–80% громад області. Створення асоціацій та коаліцій громадських організацій підсилуватиме євроінтеграційний імідж регіону та допомагатиме залучати європейські гранти на відновлення. Проте без дієвих економічних інструментів ця залученість залишатиметься номінальною. Залучення орієнтуватиметься переважно на вузьке коло активістів, тоді як більшість молоді залишатиметься поза процесом. Наявність пропозиції (гранти, ради) за відсутності якісної комунікації призводитиме до марнування ресурсів, а молодь і надалі відчуватиме відстороненість.

Високий рівень самоорганізації та політологічної грамотності молоді: Завдяки демократизації комунікації влади (відкритість посадовців у медіа, більша участь у суспільному громадському житті) та цифровізації державних послуг (яка є однією з ключових переваг життя в Україні), сучасна молодь є більш політично освіченою та залученою, ніж у попередні десятиліття. Вона не є байдужою чи атомізованою, вміє самоорганізовуватися та має високий досвід волонтерства.

Проте через відсутність системної співпраці з ОМС ця активність матиме стихійний характер: ініціативна молодь або працюватиме в обхід державних структур, або, не знайшовши реалізації, виїжджатиме до міст-мільйонників та за кордон, де процес «висмоктування мізків» європейськими інституціями продовжується, хоч і в повільнішому темпі, ніж у 2022 році.

Економічна підтримка через гранти проти інфраструктурних блокерів: Грантова підтримка мікропідприємництва та діяльність міжнародних НКО залишатимуться важливим стимулом для локального бізнесу. Проте без менторського супроводу починаючих підприємців це працюватиме радше як «захист від інфляції» та мінімізація втрат, аніж як стимул для масштабного зростання, так як для створення працюючого бізнесу недостатньо інвестицій.

Захід системного бізнесу та великих інвестицій на Чернігівщину блокуватиметься не лише безпековими ризиками, а й застарілою, зношеною або пошкодженою інфраструктурою (підключення мереж, комунікації), за якої дешевша ціна входу в регіон компенсується вищими стартовими витратами, а також слабким захистом прав інвесторів на рівні загальнодержавного законодавства (для міжнародних інвесторів) і більше привабливістю столиці поруч (для внутрішніх).

Демографічний тиск та необхідність переходу до інтелектуальної праці: Поступове старіння населення та низька народжуваність посилюватимуть дефіцит кадрів у традиційних для регіону сферах (АПК, важка промисловість). Скорочення фізично працездатної сили змусить регіон перед обличчям стагнації шукати вихід у переорієнтації на автоматизацію, технологічні рішення та інтелектуальну працю. Однак такий перехід можливий лише за умов збереження в громадах освіченої молоді та наявності базової цифрово-освітньої інфраструктури.

Соціальна деформація та ризики маргіналізації: Вимивання найбільш активних кадрів на тлі збереження частки молоді, яка не навчається і не працює (категорія NEET), призводитиме до поступового навантаження на соціальну сферу. Невдалий перший підприємницький або професійний досвід за відсутності підтримки демотивує, збільшуючи ризики побутової маргіналізації та соціального напруження в громадах.

Чернігівщина у 2030 році за збереження поточного тренду — це регіон гострого демографічного контрасту та інституційного розриву.

З одного боку, це територія з високою часткою населення старшого віку, дефіцитом робітничих кадрів для традиційного АПК та зношеною інфраструктурою.

З іншого — це область із розбудованою мережею молодіжних рад, цифровими сервісами та активною, самоорганізованою молоддю.

Фактично майбутнє регіону визначатиметься тим, чи зможуть громади перейти від формальної залученості до створення практичних умов для життя: без переорієнтації на інтелектуальну працю, ефективної комунікації та надання молоді можливості заробляти на місці, наявні позитивні ініціативи та гранти продовжуватимуть згорати, а найбільш активний капітал — вимиватися.

Фактор війни та фундаментальні причини кризи

Воєнні дії та безпекові ризики виступають потужним тригером, проте не є єдиною або фундаментальною причиною кризи в регіоні. Припинення бойових дій або зміна безпекового контуру самі по собі не зупинять відтік населення, якщо не буде створено економічного фундаменту.

До системних причин поточного стану належать:

- Низька економічна спроможність регіону: Відсутність конкурентних умов для започаткування та ведення бізнесу, брак інвестицій та відсутність у місцевих органів влади компетенцій для залучення фінансування.
- Кадрова дефіцитність органів місцевого самоврядування: З 2014 року громади отримали повноваження, проте стикнулися з критичною недостатністю потрібних компетенцій (проектний менеджмент, фандрейзинг, аналіз даних) та відсутністю бюджетів для залучення кваліфікованих експертів.
- Слабка міжнародна комунікація: Громади зазвичай не мають англійських версій офіційних вебсайтів, мають фрагментарні можливості вести ділову комунікацію англійською мовою та не працюють напряду з міжнародними представниками і донорами, втрачаючи грантові та інвестиційні ресурси.
- Реактивне планування: Більшість суміжних програм та рішень приймаються як ситуативне реагування на зовнішні тригери, без формування довгострокової стратегії розвитку людського капіталу.

Пріоритетні вектори покращення

У умовах гострого ресурсодефіциту, безпекових викликів та обмеженого часу Чернігівщина не має розкоші витратити сили на розмиті проекти «все й одразу». Стратегічна візія розвитку регіону має базуватися на принципі критичного фокусу — сконцентрувати зусилля лише на тих векторах, які здатні дати максимальний системний результат при найменших прямих витратах коштів.

Для перезапуску потенціалу регіону необхідно реалізовувати два паралельні треки дій, які не замінюють, а доповнюють один одного:

Короткотерміновий трек (Швидкі інтервенції та гнучкість): Це недержавні інструменти, робота з грантодавцями, НКО, бізнесом та залучення зовнішньої експертності. Працювати за цим треком потрібно негайно.

Проте орієнтація *виключно* на короткі кроки дає лише точкові «острівці якості» та тимчасово знімає симптом (як знеболювальне), не зупиняючи загальну стагнацію регіону, проте без них громади просто не доживуть до системних змін.

Довготерміновий трек (Державна та інституційна трансформація): Це зміна нормативно-правового поля, системне реформування держслужби на місцях, міжмуніципальна кооперація та нова фінансова архітектура.

Проте орієнтація *виключно* на цей трек несе ризик «не дожити» до результатів: в умовах коротких електоральних циклів, постійної зміни влади та бюрократичного опору громади, чекаючи на «ідеальне законодавство», тим часом самі створюватимуть клаптикові рішення паралельно із системною стагнацією.

Справжня стійкість виникає тільки на перетині цих підходів: короткострокові інструменти дають змогу вистояти й сформувавши прецеденти «тут і зараз», а довгострокові — закривають ці рішення в стабільну державну надбудову.

Для подолання трикутника основних проблем регіону (кадровий голод, економічна незабезпеченість молоді та комунікаційний розрив) пропонується матриця паралельних дій:

Таблиця 11. Матриця пріоритетних векторів рішення

Пріоритетний вектор	Короткотерміновий трек (Громади, НКО, Бізнес)	Довготерміновий трек (Державний та нормативний рівень)
1. Переформатування кадрової спроможності ОМС (від відмови наймати full-time кадри до купівлі експертності)	• Залучення Fellowship-фахівців: Тимчасовий найм компетентних експертів за грантові/донорські кошти через ЦПХ або НКО-посередників під	• Контрактна модель за аналогією з НСЗУ: Запровадження механізму, де держава/область контракує юридичні особи (консалтинг, юридичні фірми,

Пріоритетний вектор

Короткотерміновий трек (Громади, НКО, Бізнес)

особисту відповідальність вмотивованого керівника громади (в обхід інертного бюрократичного апарату).•

Міжмуніципальні сервісні хаби:

Практичне створення спільних бек-офісів кількох громад (для грантрайтингу, юридичного та комунікаційного супроводу) у межах чинного Закону «Про співробітництво територіальних громад».

2. Створення умов для зайнятості та заробляння коштів
(від точкової допомоги до зміни економічного профілю)

• **Локальні мікрогранти з менторством:** Запуск гнучких грантових програм для молодіжного підприємництва, обов'язково підкріплених бізнес-акселерацією та супроводом, щоб уникнути вигорання після першого досвіду. • **Розвиток дистанційної та сервісної зайнятості:** Створення коворкінгів і цифрових просторів для залучення молоді до інтелектуальної та фріланс-праці без обов'язкової релокації.

Довготерміновий трек (Державний та нормативний рівень) профільні НКО) для безкоштовного надання складних послуг громадам за ринковими тарифами. •

Нормалізація оцінки за «дельтою»:

Законодавче закріплення фінансової мотивації посадовців не за абсолютні показники, а за прогрес (дельту змін) відносно стартових умов громади.

• **Державні стимули для першого робочого місця:** Законодавчі пільги для бізнесу, який наймає молодь у депресивних/прикордонних громадах. •

Переорієнтація економічного профілю: Державні програми підтримки автоматизації та технологічного переоснащення аграрного й промислового секторів регіону.

Пріоритетний вектор

3. Перезапуск комунікації та подолання «марнування ресурсів» (від ігнорування до взаємовигідного партнерства)

Короткотерміновий трек (Громади, НКО, Бізнес)

• **Адресні та цифрові канали:** Перехід ОМС на зрозумілі для молоді інструменти (прості цифрові сервіси, месенджери, соцмережі) замість формальних бюрократичних оголошень. • **Пряме залучення до проєктів:** Контрактування та залучення самоорганізованої молоді й волонтерських груп до реалізації конкретних проєктів відбудови на умовах партнерства.

Довготерміновий трек (Державний та нормативний рівень)

• **Інститути прямої демократії:** Нормативне закріплення та трансформація молодіжних рад з суто консультативних («паперових») органів у реальні суб'єкти з правомочністю розпоряджатися виділеним молодіжним бюджетом. • **Національна система прозорості:** Відкриття даних та запровадження єдиних стандартів комунікації місцевої влади з громадою.

Таким чином, представлена рамка дозволяє громадам діяти гнучко й безпосередньо зараз, не чекаючи масштабних державних реформ, але готуючи для них підґрунтя. Деталізований перелік конкретних проєктів, практичних рішень та механізмів їх впровадження розглянуто в наступному розділі.

Розділ 7. Рекомендації та комплексний перелік проєктних пропозицій

За результатами аналізу проблемного поля Чернігівщини, серії офлайн-заходів (ідеотонів, хакатонів, стратегічних сесій), збору зворотного зв'язку серед молоді регіону та внутрішньої аналітичної роботи ГО «Покоління Ю», було сформовано перелік практичних пропозицій та проєктних ідей. У цьому розділі акумульовано ті з них, які напряму відповідають трьом стратегічним векторам Візії розвитку регіону, визначеним у попередніх розділах.

Представлені нижче проєкти та рекомендації викладені на рівні концептуальної рамки із поточним ступенем деталізації. Свідома відмова від передчасної надмірної деталізації зумовлена тим, що успішна реалізація будь-якої ініціативи вимагає глибшого занурення у конкретний вузький напрямок, щільної взаємодії з дотичними державними установами та врахування специфіки конкретних громад, де відбуватиметься первинне впровадження. За

потреби кожна з поданих ініціатив може бути розширена, деталізована та перетворена на повноцінний проєктний документ із залученням молодіжного активу регіону.

Напрямок: Переформатування кадрової спроможності та інституційного потенціалу ОМС

Короткотермінові пропозиції

№1 Залучення фахівців через Fellowship-модель

Актор: НКО / Міжнародні донори / Голови громад.

Проблема: Неможливість найняти кваліфікованих фахівців на штатну зарплату ОМС через неконкурентні тарифні сітки та бюрократичний опір середовища.

Опис: Тимчасовий найм компетентного експерта за грантові кошти (через ЦПХ чи НКО-посередника) під пряме підпорядкування та особисту відповідальність вмотивованого керівника громади, оминаючи середню ланку. Обов'язкові умови: наявність прозорої траєкторії фахівця після завершення контракту та створення горизонтальної мережі між fellows різних громад.

Очікуваний результат: Швидке закриття критичного кадрового дефіциту в конкретних точках без очікування загальнодержавної реформи.

№2 Створення міжмуніципальних сервісних хабів

Актор: Органи місцевого самоврядування (група громад).

Проблема: Брак бюджету та обсягу завдань в одній малій громаді для утримання окремого full-time фахівця (грантрайтера, юриста, комунікаційника, тощо).

Опис: Практичне використання чинного Закону України «Про співробітництво територіальних громад» для створення спільного міжмуніципального бек-офісу / комунальної установи, що обслуговує кілька громад-партнерів без залучення районного рівня.

Очікуваний результат: Консолідація ресурсів та доступ кількох громад до якісної фахової експертизи за принципом розділеної вартості.

Довготермінові пропозиції

№3 Запровадження контрактної моделі за аналогією з НСЗУ

Актор: Держава (Кабінет Міністрів України, профільні Міністерства).

Проблема: Системна застарілість та негнучкість оплати праці на державній службі та в ОМС, що відлякує якісний людський капітал.

Опис: Держава або область контракує приватні юридичні, маркетингові, консалтингові компанії та спеціалізовані НКО для надання громадам складних послуг (юридичний

супровід, розробка стратегій, грантрайтинг) за ринковими тарифами. Для громади послуга є безоплатною.

Очікуваний результат: Повний відхід від практики «прийняття зубожіння як умови праці» на користь ринкового аутсорсингу складних функцій.

№4 Нормалізація системи оцінки та мотивації посадовців

Актор: Держава (НАДС, Мінінфраструктури) / Обласні військові адміністрації.

Проблема: Оцінка ефективності ОМС за абсолютними показниками, що є несправедливим для прикордонних чи депресивних громад із низьким стартовим ресурсом, а також не враховує жодних особистих ініціатив перспективних працівників

Опис: Законодавче закріплення системи оцінки та фінансового стимулювання посадовців не за абсолютний результат, а за вимірюваний прогрес («дельту» змін) відносно початкових умов громади. Обов'язкова умова — зовнішня верифікація аудиторами чи донорами.

Очікуваний результат: Стимулювання реального розвитку та активності в складних громадах замість імітації показників.

Напрямок: Створення умов для зайнятості, кар'єрного розвитку та профорієнтації молоді

Короткотермінові пропозиції

№5 Практична школярська діяльність та рефлексія

Актор: ОМС (відділи освіти) / Заклади загальної середньої освіти / НКО.

Проблема: Відсутня або формальна шкільна профорієнтація, яка не дає розуміння власних інтересів та реального ринку праці.

Опис: Запровадження обов'язкового семестрового треку практичної активності для учнів 8–11 класів (на вибір: участь у волонтерстві, дебатному клубі, молодіжному центрі, екскурсії на підприємства) з подальшим веденням щоденника досвіду та сесіями рефлексії як інструменту для підтвердження проходження треку. Участь в практичній активності може досягатися методом онлайн через співпрацю з бізнесом та некомерційними організаціями що проводять різні заходи по Україні. Перевірка виконання проходження треку може бути автоматично так як важливо не її наповнення, а її факт. Також окремо виховання звички до саморефлексії є корисним з точки зору психологічної стійкості та зрілості майбутніх дорослих.

Очікуваний результат: Формування у підлітків звички до самостійного вибору, зниження страху поразки та первинне розуміння власних схильностей.

№6 Обов'язкова прив'язка навчальних програм до критичного кадрового дефіциту

Актор: ОМС / Місцеві центри зайнятості / Навчальні заклади.

Проблема: Невідповідність освітніх та тренінгових програм реальним потребам локального ринку праці, а власне кажучи навіть потребам самих ОМС

Опис: Формування обов'язкового публічного обліку відкритих вакансій у громаді/регіоні (в узагальненому та/або деталізованому вигляді) та першочергове проведення навчальних заходів під ці спеціальності.

Очікуваний результат: Скорочення кадрового розриву та пряме працевлаштування учасників навчальних програм.

№7 Регіональний молодіжний кар'єрно-підприємницький буткемп за моделлю акселераторів Дія.Бізнес

Актор: Держава (Мінцифри / Дія.Бізнес) / ОВА / Місцевий бізнес / Донорські організації.

Проблема: Формалізм і неефективність традиційних профорієнтаційних занять та «днів відкритих дверей», відсутність у молоді з віддалених громад нетворкінгу, доступу до практичних експертів та навички долати дистанцію у складних проєктах.

Опис: Запуск 3–6 місячного інтенсивного онлайн-буткемпу за воронковою моделлю стартап-акселераторів. Учасники проходять первинний відбір і отримують доступ до лекцій від провідних практиків бізнесу, спільного ком'юніті та нетворкінгу. Навчання побудоване на практиці: кожний блок вимагає розробки та здачі реального етапу бізнес-плану або кар'єрного проєкту. Учасники, які не виконують KPI або надають якісно слабкі матеріали, відсіюються. Фіналісти (топ-10/15%) виходять на Pitch Deck перед комісією з експертів, інвесторів та бізнесу, де змагаються за цільові гранти на запуск власної справи або отримують офери на працевлаштування.

Очікуваний результат: Нівелювання географічної дискримінації молоді з малих громад, формування стійкості до труднощів та здорової конкуренції, отримання бізнесом перевірених, стресостійких кадрів, а регіоном — життєздатних нових мікробізнесів.

Довготермінові пропозиції

№8 Законодавче розширення рамки корпоративного наставництва

Актор: Держава (Верховна Рада України, Мінмолодьспорту, Мінекономіки).

Проблема: Законодавчі обмеження інституту корпоративного наставництва, який наразі орієнтований переважно на вузькі категорії (зокрема, дітей-сиріт або осіб до 18 років).

Опис: Нормативно-правове розширення поняття корпоративного наставництва на усю молодь та студентів, із розробкою пільг або компенсаційних механізмів для підприємств, що інвестують час співробітників у менторство та інформуванням громадськості про наявність такої програми.

Очікуваний результат: Масштабування практики шефства бізнесу над молодими спеціалістами на системному державному рівні. Посилення конкурентоздатності, зниження вигорання та підвищення лояльності до поточного місця в українських дорослих спеціалістів за рахунок процесу менторства. Існує ряд масових перевірених досліджень які

доводять ефективність менторства навіть для самих менторів: Gartner, Sun Microsystems (2006), Harvard Business Review (2015–2017), Moving Ahead & Deloitte «Turning the Gender Diversity Dial»).

№9 Взаємна практика «Студент — Школі»

Актор: Держава (МОН) / ЗВО та фахові коледжі / ЗЗСО.

Проблема: Формалізм студентської практики не створює додаткової цінності для студентів, проте створює адміністративне навантаження на заклад освіти; відсутність горизонтального зв'язку між школярами і студентами як способу отримати часткове індивідуальне наставництво від старшої молоді, розширення вузьких рамок поточного оточення.

Опис: Законодавчий дозвіл та зарахування практики для студентів гуманітарних, соціальних та педагогічних спеціальностей через проведення ними лекцій, профорієнтаційних зустрічей та воркшопів у школах регіону.

Очікуваний результат: Підвищення репутації та потенційне збільшення кількості абітурієнтів ВНЗ, реальний практичний досвід для студентів та зрозуміла комунікація «рівний-рівному» для школярів, частиною практики може бути обов'язковий збір зворотного зв'язку від цієї цільової аудиторії незалежно від того чи активісти вони (вирішення проблеми відсутня комунікації з неактивною молоддю).

№10 Мовні ваучери для розвитку інтелектуально місткого експорту

Актор: Держава (Мінцифри, Мінекономіки, МОН) / ОВА / Донорські організації.

Проблема: Необхідність переорієнтації економіки прикордонного регіону на інтелектуально місткі галузі, що не потребують локальних природних ресурсів (за аналогією з ІТ-сектором), та відсутність у молоді коштів і системного доступу до вивчення англійської мови.

Опис: Розширення існуючих механізмів компенсації освітніх курсів (за аналогією із програмами для дітей-сиріт) та запуск цільових ваучерів на вивчення англійської мови для молоді й працездатного населення. Програма діє за принципом KPI: держава/донор повністю покриває вартість курсів тільки за умови успішного проходження навчання та складання підсумкового тесту. У разі безпідставного припинення навчання учасник зобов'язаний відшкодувати вартість курсу. За аналогією — державні гранти на підтримку нового бізнесу лишаються безповоротними по суті, але отримувач бере на себе зобов'язання повернути суму гранту у вигляді податків на зарплату найманих працівників.

Очікуваний результат: Швидке підвищення експортного потенціалу кадрового резерву регіону, розширення можливостей для дистанційної високооплачуваної роботи та створення стимулів для молоді залишатися в громадах Чернігівщини.

Напрямок: Інфраструктура, комунікація та подолання «марнування ресурсів»

Короткотермінові пропозиції

№11 Багатофункціональне використання наявної комунальної та комерційної інфраструктури

Актор: ОМС / Бізнес (ТЦ, кафе) / НКО.

Проблема: Відсутність спеціалізованих молодіжних просторів та безкоштовних коворкінгів для навчання й віддаленої роботи, що призводить до соціальної ізоляції та відтоку молоді.

Опис: Переобладнання невикористовуваних приміщень (шкіл/професійних ліцеїв у позанавчальний час, будинків культури) під простори подвійного призначення із залученням грантів (або не фінансової благодійності від бізнесу) на меблі та Wi-Fi. Паралельно — партнерство з В2С-бізнесом (ТЦ, супермаркети) щодо облаштування відкритих безкоштовних зон із розетками та світлом, враховуючи їх комерційний інтерес на залучення потенційної цільової аудиторії.

Очікуваний результат: Швидке створення навчальних та робочих місць для молоді з мінімальними витратами бюджету. Для бізнесу — додатковий трафік потенційних покупців.

№12 Єдиний регіональний комунікаційний канал можливостей

Актор: ОВА / ОМС / молодіжні ради / НКО.

Проблема: Інформаційна ізоляваність молоді у межах своїх малих громад та глухота до офіційних бюрократичних оголошень.

Опис: Запуск та адміністрування єдиного обласного Instagram-каналу, де у зрозумілому форматі агрегуються анонси активностей, стажувань, вакансій, грантів та ініціатив з усіх громад області, а також є зворотна комунікація щодо прогресу (для створення реалістичного відчуття прогресу в регіоні) і виклики (для активації волонтерського ресурсу та посилення відчуття спільноти). Зрозумілою мовою та зрозумілих форматах.

Очікуваний результат: Подолання комунікаційного бар'єру, стимулювання молодіжного «туризму» та кооперації між громадами в межах усього регіону. Підвищення довіри до влади та відчуття залученості до життя регіону. Підсилення аргументу залишатися не виїжджати як відчуття впливу та залученості до процесів, надії на покращення життя в регіоні.

Довготермінові пропозиції

№13 Нормативна стандартизація діяльності ОМС та молодіжних рад за дельтою зростання

Актор: Держава / Обласні військові адміністрації.

Проблема: Неефективність рейтингів громад у воєнний час та трансформування ОМС у «паперові» установи.

Опис: Запровадження публічного реєстру надійності ОМС як інструмент зняття базових перепон для фінансування та співпраці з бізнесом району. Щорічне створення переліку громад згідно виконуваних ними обов'язків («в зоні ризику» - не виконує базові функції системно, не може розглядатися як надійний партнер; «громада, що розвивається» - виконує базові зобов'язання та показує позитивну динаміку району, рекомендовано для співпраці). Окремо варто позначати прифронтові регіони так як порівнювати їх з іншими некоректно, проти перелік цих регіонів і актуальна контактна інформація може так само становити фандрейзинговий інтерес для зовнішніх нових партнерів.

Очікуваний результат: Мотивування інертних громад через підвищення вірогідності залучення фінансування їх бюджет та під їх проєкти. Підвищення виконання базових функцій, які наразі виконуються несистемно.

№14 Дозвільна рамка використання освітньої інфраструктури

Актор: Держава (МОН / Мінмолодьспорту).

Проблема: Бюрократичні заборони та складнощі у доступі громадськості та молоді до приміщень державних навчальних закладів у позанавчальний час.

Опис: Затвердження спрощеного типового порядку надання шкільних та ліцейних приміщень для функціонування молодіжних просторів, коворкінгів та проведення культурних заходів.

Очікуваний результат: Повноцінне залучення наявного майна держави в інтересах громади.

Заклучна примітка про можливість подальшої деталізації

Всі викладені у цьому розділі пропозиції та проєктні рішення сформульовані на рівні стратегічної рамки. Кожна з поданих ініціатив не є остаточним алгоритмом, а слугує основою для подальшої розробки у форматі повноцінних проєктних заявок, дорожніх карт чи нормативно-правових актів.

Ця подальша робота вимагає окремого етапу деталізації, проведення профільних консультацій, фінансово-економічних розрахунків та щільної координації з відповідними органами державної влади, місцевим самоврядуванням, міжнародними донорами та молодіжним активом Чернігівщини.

Розділ 8

Методологія дослідження та обмеження

Організаційно-концептуальні засади. Методологія даного дослідження базується на принципах дослідницької співучасті (Participatory Action Research), що передбачає поєднання безпосередньо аналітичної роботи з освітньо-практичним компонентом. Головною метою такого підходу є підвищення громадської та політичної активності молоді Чернігівщини через залучення молодіжних волонтерів до аналізу регіонального розвитку.

У межах проєкту молодіжні аналітики проходили практичне та теоретичне навчання, опановуючи навички роботи з відкритими даними (Open Data), первинними реєстрами та сучасними маркетинговими інструментами оцінки інформованості. Залучення молоді до проведення ідеатонів, брейнштормів та стратегічних сесій дозволило не лише зібрати первинний матеріал для формування Візії регіону, а й сформувати базові аналітичні спроможності всередині самої цільової аудиторії.

Інструментарій та триангуляція даних. Для забезпечення комплексності оцінки було застосовано комбінацію якісних та кількісних методів (триангуляція методів та джерел даних). Кабінетний аналіз (Desk Research) охоплював вивчення нормативно-правової бази, стратегічних документів територіальних громад (ТГ), аналіз протокольних рішень, а також зіставлення отриманих показників із зовнішніми дослідженнями державних і недержавних інституцій. Польовий етап включав: а) кількісне онлайн-анкетування молоді, поширене через мережу ЗВО, заклади професійної освіти та соціальні медіа; б) якісні методи — проведення фокус-групових досліджень, ідеатонів та напівструктурованих інтерв'ю з представниками молодіжних рад та активної молоді області.

Методологічні обмеження емпіричного етапу. Під час аналізу зібраних даних було виявлено низку методологічних обмежень. По-перше, наявна кількісна вибірка онлайн-опитування (близько 300 респондентів) має зміщення (Sampling Bias) у бік найбільш громадянсько активної та цифровізованої молоді. У зв'язку з цим анкетування залишається відкритим для довгострокового набору відповідей, однак для досягнення репрезентативності щодо різних соціальних когорт рекомендовано додаткове таргетоване залучення респондентів через інструменти таргетованої реклами. По-друге, якісні методи (фокус-групи та стратегічні сесії) також акумулювали думки переважно членів молодіжних рад та активістів. Це актуалізує потребу в подальших поглиблених індивідуальних інтерв'ю. Зокрема, окремого дослідження потребує виявлена суперечність у показниках довіри до органів влади (середній бал 3,3 з 5): при позитивному або відсутньому особистому досвіді взаємодії молодь демонструє стриману довіру, що може свідчити про ретрансляцію загальних медійних чи сімейних наративів.

Інституційні та інформаційні обмеження. Важливим бар'єром під час проведення Desk Research стала низька якість та несвоєчасність публічного інформування з боку органів місцевого самоврядування та окремих молодіжних рад. Відсутність систематизованих даних у форматах машинозчитуваного відкритого типу (Excel/CSV) та перевага сканованих документів (PDF) суттєво ускладнили первинну обробку даних. Окрім того, низький рівень зворотного зв'язку від ТГ через офіційні канали комунікації (пошта, телефон) вимагав додаткових часових ресурсів на ручну верифікацію та перевірку актуальності нормативної бази у відкритих джерелах.

Оцінка функціональності механізмів. Нарешті, обмеженням аналізу міжнародних та регіональних політик є його нормативно-документальний характер. Зафіксована у протоколах наявність інституційних механізмів оцінювалася як їхня потенційна дієвість. Проте повноцінна верифікація їхньої реальної ефективності потребує додаткових польових випробувань шляхом практичного проходження цих процедур та збору зворотного зв'язку від безпосередніх користувачів відповідних сервісів. Застосована триангуляція методів

дозволила нівелювати зазначені обмеження та сформувати об'єктивне підґрунтя для розробки стратегічної візії розвитку регіону.